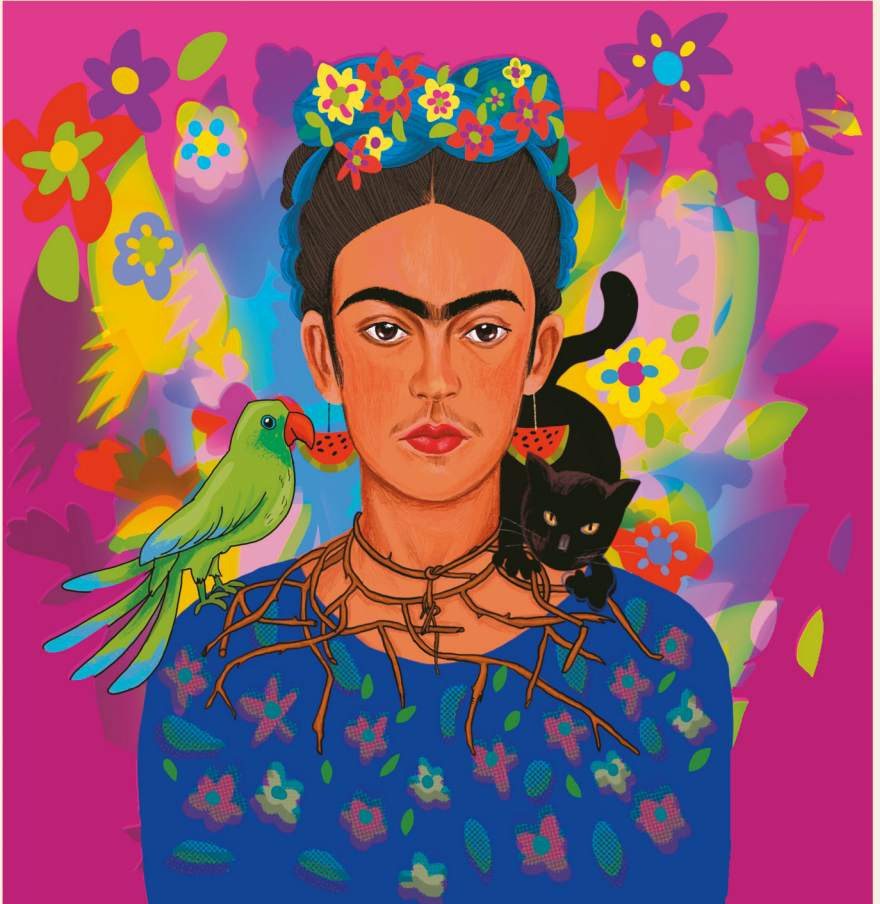

ASUMAN PORTAKAL
frida'nın
KANATLARI

frida'nın
KANATLARI
ASUMAN PORTAKAL

FRÍDA'NIN KANATLARI

© 2024, Tudem Eğitim Hizmetleri San. Tic. AŞ
1476/1 Sok. No:10/51 Alsancak-Konak/İZMİR

YAZAR: Asuman Portakal

EDİTÖR: Burhan Düzçay

SON OKUMA: Onur Çandır

KAPAK GÖRSELİ: Gökçe Yavaş Önal

GRAFİK UYGULAMA: Sezer Gök

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
Başkent Organize San. Bölgesi 22 Cad. No:6 Malhköy, Temelli/Ankara
Tel: 0312 640 16 23

Birinci Baskı: Mart 2025 (2000 adet)

ISBN: 978-605-285-689-5

Yayınevi sertifika no: 45041

Matbaa sertifika no: 48083

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, yayıncının önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez, çoğaltılamaz.

frida'nın
KANATLARI
ASUMAN PORTAKAL

Asuman Portakal

“Düşler diyarına açılan yollarda yürüyorum. Çizgiler, sözcükler, renkler rehberim oluyor. Bazen sözcükler geçiyor öne, renklerle düşünürken kitaplar yazıyorum. Anlıyorum ki yol tılsımlı... Ne renkler ne sözcükler yetiyor bu yolculuğa. İnsan, insanla ilerliyor düşler diyarına...”

1978’de İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’ni (MSÜ) bitirdi. Kâğıtlara düşlerini boyayan çocuklara 24 yıl rehberlik etti.

Çeşitli karma sergilere katıldı, iki kişisel sergi açtı. Yapıtları Türkiye’den başka, İrlanda, İsveç, Japonya, İsviçre, Yunanistan’da özel koleksiyonlarda yer aldı.

Çocuklar için öykü ve romanlar yazdı. Bu yapıtlarıyla ödüller kazandı.

Renklerle oynamayı, çocukları ve gülmeyi çok seviyor.

www.asumanportakal.com

Tudem Yayın Grubundan çıkan kitapları:

Sista Patina Labirenti (roman)

Picasso’nun Gözleri (öykü)

Matisse’in Işığı (öykü)

Dali’nin Dehası (öykü)

Frida’nın Kanatları (öykü)

İçindekiler

Sunuş.....	7
Hasır Kanatlar	17
Anayeli'nin Yolculuğu.....	29
Kırpık Saçlı Frida.....	46
Tatlı Fisita	59
Yaşasın Hayat	77
Ben Frida Kahlo	89

*“Çocukken bir kıvılcım gibi çıtırdadım.
Büyüyünce tepeden tırnağına alev kesildim.”*
Frida Kahlo

Sunuş

Frida'nın Kanatları, Frida Kahlo'nun resimlerinden kurguladığım metinlerden oluşan bir öykü kitabıdır.

Özgün portreleriyle görsel bir otobiyografi yaratan Meksikalı Frida, yabancı duruşu, aykırı karakteri, tutkulu yapısı ve mücadelecı kişiliğiyle sıra dışı bir ressamdı. Üstün duyarlılığı, yaşama tutkusu, acıya karşı dayanıklılığı, sanat aşkı onu dünyanın en ünlü sanatçılarında biri yaptı. Macar kökenli Alman bir baba ile İspanyol ve Kızılderili (Zapotek) karışımı melez bir annenin çocuğuydu. Henüz altı yaşındaiken yakalandığı çocuk felci yüzünden bir ayağı sakat kalmış ve maruz kaldığı akran zorbalığıyla mücadele etmiştir.

“Anlamsız bir küçümsemeyeyle ortopedik botumun sert derisine fırlatılan bir taşın tok sesini artık hiç duymaz olmuştum.”

Kızının ruhsal ve fiziksel anlamda güçlü olması için çalışan babası, entelektüel birikimin yanı sıra sportif bir kişilik geliştirmesine de özen gösterdi. İyi bir yüzücü olan Frida, boks ve futbol dâhil olmak üzere sporun birçok dalıyla ilgilendi. Çok zeki, dirençli, korkusuz, cesur, sivri dilli ve güçlü bir karaktere sahipti. Ergenlik yıllarında bağımsız ruhunu sergilemek için erkek kıyafetleri giymekten çekinmezdi.

On sekiz yaşında, okuldan dönerken bindiği otobüs bir tramvayla çarpıştı. Bu korkunç kaza hayatını ve geleceğe dönük bütün hayallerini altüst etti.

“Tuhaf bir çarpışmaydı bu; şiddetli değil, ağır ve yavaştı, herkesi sarstı, beni daha çok sarstı. İnsanın çarpışmanın farkına vardığı, ağladığı doğru değil. Gözümden tek damla yaş akmadı ve demir çubuk, kılıcın boğayı delmesi gibi beni de deldi geçti.”

Omurgası üç yerinden kırılmıştı. Köprücük kemiği ile kurguları da kırıldı. Sağ bacağında on bir tane kırık vardı. Yerinden çıkan sağ ayağı ise ezilmişti. Doktorların hiçbiri yaşayıp yaşamayacağından emin değildi.

“Bu hastanede ölüm, geceleri yatağımın etrafında dans ediyor.”

Ağır ameliyatların ve haftalar süren tedavilerin ardından hayata tutunmayı başardı. Hastaneden eve getirildiğinde bütün vücudu alçıya alınmıştı. Bir cendereye benzettiği korselerle aylarca yattı. Yapabildiği tek şey yatağının tavanına asılan aynadan kendini seyretmekti.

“Annem marangozun birinden bir resim sehpaı yapmasını istedi; tabii eğer alçı dik oturmama engel olduğu için, yatağın benim yattığım tarafına iliştirilen özel alete verilecek isim buysa.”

Ayna ile hesaplaştığı bir gün, babasının yağlıboya takımıyla fırçalarını istedi ve resim yapmaya başladı.

“Bana eziyet edip her an beni sorgulayacak, az kalsın kimliğimi elimden alacak olan aynadan görüntüyü çaldım.”

Resim yaparak acılara direnen Frida, sanatın iyileştirici gücünü keşfetmişti.

“Sanatın zamana ihtiyacı vardır: Kimse bunun tersini söyleyemez. Düşünmek, çalışmak, derinleşmek için zaman gerekir. Dolayı-

sıyla ben -kazanın bir armağanı olarak- vazgeçilmez olmasa da en azından çok değerli olan bu etkene sahiptim: Keyfime göre, ritmime göre çalışabiliyordum.”

Fiziksel ıstırabını, ruhsal ve duygusal travmalarını resmederken ilham perisi ve modeli sadece kendisiydi.

“Otoportreler yapıyorum çünkü en iyi tanıdığım kişi benim. Kendi gerçekliğimi resmediyorum. Bildiğim tek şey, ihtiyacım olduğu için resim yaptığım ve aklımdan geçen her şeyi hiç düşünmeden resmettiğim.”

Henüz yirmi iki yaşındayken dünyaca ünlü Meksikalı ressam Diego Rivera ile evlendi. İri yarı bir adam olan Diego, devasa duvar resimleri yapıyor ve Meksika'nın Michelangelo'su olarak tanınıyordu.

“O, benim gözümde bir devdi. Sözcüğün hem kutsal hem de gerçek anlamında. Üretkendi, canlıydı, yaşam, enerji, söz, hareket, dinginlik, fikir ve resim doluydu.”

Rivera, 1920'li yıllarda başlayan ve büyük bir sanat hareketi olan Meksika Duvar Resminin en ünlü sanatçısıydı. Kamu binalarının duvarlarına Meksika tarihini, kültürünü ve devrimi boyuyordu. Zengin kompozisyonlardan ve canlı renklerden oluşan devasa freskleriyle gerçek bir efsaneydi. Frida'nın deyişiyle arka ayakları üzerinde dikilen bir kurbağaya benzese de zeki, esprili, neşeli, çalışkan, güçlü ve nüfuzlu bir ressamdı.

Sanat sevdalısı bu iki tutkulu insan birbirlerine yoğun, karmaşık, yıpratıcı ve yabanıl bir aşkla bağlıydılar. Genç yaşına rağmen sıra dışı kişiliği, zekâsı ve yeteneği sayesinde bu devin yanında ezilmeyen Frida, ilk zamanlar mutluydu. Rivera'nın

sanat ve entelektüel birikiminden yararlanıyor, ondan çok şey öğreniyordu.

“Diego bana hayatın devrimci yönünü ve doğru renk bilincini gösterdi.”

Meksika kültürünün simgesi olan ve anaerkil özellikler gösteren güçlü Zapotek kadınları gibi giyiniyordu. Tehuana’ların geleneksel kıyafetleri, takıları, kurdele ve çiçeklerle süslediği saçları, kalın ve birleşik gür kaşları, renkli makyajı büyümlü bir hava veriyordu ona. Çoğu zaman giysilerini kendi dikiyor, iç eteklerine ilginç cümleler işliyor, bluzlarına desenler çiziyor, yeşim taşı takılarını boyayarak birer sanat eserine dönüştürüyordu.

“Hayatımda iki büyük kaza oldu. Biri tramvay, diğeri de Diego’ydu. Diego açık ara en kötüsüydü.”

İlerleyen yıllarda Rivera’nın sadık bir eş olmadığını anlaması onu derinden sarstı. Yaşadığı sorunlar yüzünden sağlığı sık sık bozuluyor ama yine de ondan vazgeçmiyordu.

“Diego, o bildiğimiz sınırları belirlenmiş ilişkilerin çok ötesinde bir adam. Arkadaşları yok, müttefikleri var; şefkat dolu, ama kendini asla kimseye teslim etmez.”

Farklı görünseler de Frida ile Rivera’nın dünyaları birbirine çok benziyordu. İkisi de aşırı yetenekli, yaratıcı, güçlü, etkileyici, bağımsız ve özgür ruhluydu. Meksika’nın ve çağın sorunlarına birlikte kafa yoruyor ve ülkedeki siyasi hareketlerin içinde yer alıyorlardı.

Diego’nun fresk çalışmaları nedeniyle bir dönem Amerika’da yaşadılar. Amerika’nın önde gelen sanatçıları, yazarlar, entelektüeller, iş insanları her ikisine de büyük ilgi gösteriyorlardı. Frida göz alıcı Tehuana kıyafetleri, gösterişli saç model-

leri, otantik takılarıyla katıldığı davetlerde gençliği, güzelliği ve zekâsıyla göz dolduruyordu.

“Bu arada bazı gringa kadınlar beni taklit edip, ‘a la Mexicana’ giyinmeye çalışıyorlar ama zavallı ruhlar sadece birer lahana gibi ve gerçeği söylemek gerekirse inanılmaz çirkin görünüyorlar.”

İlk kişisel sergisini 1938’de New York’ta ona büyük hayranlık duyan sanat tüccarı Julien Levy’nin galerisinde açtı. Diego, sergi öncesi Levy’ye bir davetli listesi gönderdi. Açılışa çağrılı insanların arasında ünlü sanatçılar, galeri sahipleri, eleştirmenler, yazarlar, yayıncılar, sanat meraklısı zengin Amerikalılar vardı. Frida’yı ve sanatını tanıtmak için çaba gösteren Rivera, önemli bir Amerikalı yazar arkadaşına şu satırları yazdı:

“Onu size eşi olarak değil, yakıcı ve dokunaklı, çelik kadar sert, bir kelebeğin kanatları kadar narin ve ince, güzel bir güllüş kadar sevimli ve yaşamın sertliği kadar derin ve acımasız olan eserlerinin ateşli bir hayranı olarak öneriyorum.”

Başarılı geçen serginin ardından *Time* dergisinin sanat sayfasında çıkan yazıda ‘Küçük Frida’ olarak anılsa da eleştiriler olumlu oldu.

“Bu hafta Manhattan’daki çalkantının nedeni, ünlü duvar ressamı Diego Rivera’nın Alman asıllı Meksikalı eşi Frida Kahlo’nun ilk resim sergisiydi. Daha önce çalışmalarını sergileyemeyecek kadar çekingen olan kara kaşlı küçük Frida, 1926’da şiddetli bir çarpışmadan sonra bir alçının içine hapsolüp ‘sıkıntıdan patladığından’ beri resim yapıyor. Küçük Frida’nın çoğunlukla bakırın üzerine yağlıboya ile yapılmış olan resimlerinde minyatürlerin zarafeti, Meksika geleneğinin canlı kırmızuları ve sarıları, duygusuz bir çocuğun şakayla karışık kanlı hayalleri vardı.”

Fransız sürrealist şair André Breton ise onun sanatını 'bir bombanın etrafındaki kurdele' olarak tanımlıyordu.

1939 yılında André Breton'un daveti üzerine Paris'e giden Frida, Marcel Duchamp'ın da yardımıyla ikinci kişisel sergisini açtı. *The Frame* (Çerçeve) isimli tablosu Louvre Müzesi tarafından satın alındı. Dünyaca ünlü müzeye kabul edilen ilk Meksikalı ressam olduğu için, onunla gurur duyan Rivera'nın sergi hakkındaki sözleri dikkat çekiciydi:

"Kandinsky, resimlerinden öyle etkilenmiş ki sergi salonunda herkesin gözlerinin önünde, duygu dolu yaşlar yanaklarından süzülürken Frida'yı tutup havaya kaldırmış, yanaklarını ve alnını öpmüş. En zor beğenen Picasso bile, Frida'nın sanatsal ve kişisel özelliklerine övgülerde bulunmuş."

Paris'in moda çevrelerinden de büyük ilgi gören Frida, ünlü İtalyan modacı Elsa Schiaparelli'nin *La Robe de Madame Rivera* (Bayan Rivera'nın Elbisesi) tasarımına ilham kaynağı oldu.

Meksika'ya döndüğünde birbirlerini hâlâ sevmelerine rağmen Rivera'nın isteği üzerine boşandılar. Bu ayrılık Frida'nın sağlığını daha da kötüleştirdi ve bir yıl sonra tekrar evlendiler.

"Yeniden evlenmiş olmamız işe yarıyor. Daha az tartışıyoruz, birbirimize karşı daha anlayışlıyız."

Sağlığı geçici olarak düzelmiş ama tamamen iyileşmemişti.

"Ayağım sakat da olsa, hastalığı dikkate almamam gerekiyor, çünkü insan her şekilde, mesela bir muz kabuğuna basıp düşerek de nalları dikebilir."

Sonunda yine hastaneye yatmak zorunda kalan Frida, arka arkaya geçirdiği yeni ameliyatlar yüzünden zor yıllar yaşadı. En önemli eserlerini de bu dönemde gerçekleştirdi. Düşünüp

taşınarak oluşturduğu kompozisyonları saç teli inceliğinde kıl fırçalarla boyuyordu. Sabırlı ve titizlikle çalışan bir ressamdı.

“Benim bir sürrealist olduğumu düşündüler ama değildim. Ben asla hayalleri resmetmedim. Ben kendi gerçekliğimi resmettim.”

Bu sözleriyle gerçeküstücü bir ressam olmadığını söyleyen Frida, düş ile gerçeği harmanlayarak kendine özgü bir sanat anlayışı geliştirdi. Geleneksel Meksika sanatı, Aztek mitolojisi eserlerinde iskeletler, kalp ve kan gibi motiflerle öne çıkıyordu. Yaptığı 143 resimden 55’i duygularını anlattığı kendi portreleriydi. Sembolizm, sürrealizm ve büyülü gerçekçilik akımlarını ustalıklı kullanarak, muhteşem portreler resmetti.

Rivera, onun sanatını şu sözlerle anlatıyordu:

“Sanat tarihinde ilk kez bir kadın, tam bir içtenlikle, yalın ve sakinliği içinde acımasız denebilecek bir içtenlikle yalnızca kadını ilgilendiren genel ve özel olguları dile getirmiştir. Çok yumuşak ve zalim olarak da nitelenebilecek içtenliği, bazı şeylerin kesin ve tartışmasız bir biçimde tanıklığını yapmasını sağlamıştır. Bunun için kendi doğumunu, meme emmesini, ailesi içinde büyümesini ve her türden korkunç acularını, kesin olgularla duyguları genelleştirip, onları kozmogonik ifadesine ulaştığı durumlarda bile her zaman yapmış olduğu gibi gerçekçi kalarak, derine inerek resmetmiştir... Frida Kahlo, Meksika ressamlarının en büyüğüdür.”

1943’te Mexico City’deki *La Esmeralda Resim ve Heykel Okulu*’nda öğretmenlik yapmaya başladı. Bir süre sonra aşırı yorgunluk yüzünden derslere Mavi Ev’de devam etti. *Los Fridos* adıyla bilinen öğrencilerine çok yönlü bir eğitim verdi ve kariyerlerinde ilerlemeleri için elinden geleni yaptı.

“Eh çocuklar, haydi işe başlayalım; ben sizin sözde öğretmeniniz olacağım, aslında öğretmen falan değilim, sadece arkadaşınız olmak istiyorum.”

Tüm çabalara rağmen iyileşmeyen ayağı sonunda kangren olmuştu. Tekrar ameliyat edildi ve hasta bacağı kesildi. Takma bacak kullanmak zorunda kalan Frida, geçici olarak sağlığına kavuşmuştu. Protez bacağı için yaptırdığı kırmızı deri çizmesini ziller ve desenlerle süsledi.

“Çok şey başardım. Yürüyebileceğim. Resim yapabileceğim. Diego’yu kendimden daha çok seviyorum.”

1953 yılında Rivera’nın önyayak olmasıyla Meksika’da ilk kişisel sergisi açılan Frida, galeriye ambulansla getirildi. Ne yazık ki sağlığını tamamen kaybetmişti. Tekerlekli sandalyeye ve yatağa mahkûm yaşadığı son günlerinde ıstırabı hiç dinmedi.

“Günün sonunda, yapabileceğimizi düşündüğümüzden çok daha fazlasına katlanabiliriz.”

Yine de resim yapmaktan vazgeçmedi. Yaşam döngüsünü anlattığı *Viva la Vida (Yaşasın Hayat)* tablosu onun son resmiydi. 1954’te doğum gününden bir hafta sonra 47 yaşında hayata veda etti.

“Aaaaaaaah, sesimi duyana, nerede olursa olsun duyana kadar aaaaaaaahhh!”

Frida’nın ölümünden sonra özel eşyalarının zarar göreceğinden endişe eden Rivera, hepsini kilit altına aldırdı. Yakın arkadaşı Dolores Olmedo’ya teslim ettiği anahtarların ancak kendi ölümünden 15 yıl sonra kullanılmasını istedi.

1957 yılında yaşadıkları Mavi Ev'i, Frida Kahlo Müzesi yapılması için Meksika ulusuna bağışlayan Diego, bir vakıf kurdu. 1958'de müzeye dönüştürülen Mavi Ev (La Casa Azul) özellikle 1990'lardan itibaren en çok ziyaret edilen yerlerden biri oldu.

Frida'nın günlüğü ise ilk kez 1995 yılında yayımlandı. Hayatının son on yılını kendi el yazısı ve sürrealist resimlerle kayda geçiren sanatçı, ömrünün en etkili yapıtına imza atmıştı.

Frida Kahlo'nun Günlüğü: Mahrem Bir Otoportre adıyla yayımlanan defter, şiirsellik ve büyü içeren bir el yazmasıdır. İstirabını anlattığı bir sayfada kendini dağılmış olarak resmeden Frida, çalışmanın altına yürek burkan iki cümle yazmıştı.

"Artık zaman yok, hiçbir şey yok. Ben PARÇALANMA'yım."

Rivera'nın vasiyetiyle kilitlenen kapılar ise ölümünden 47 yıl sonra açıldı. Böylece dünya 2004'te sanatçının özel eşyaları, mücevherleri ve mektuplarıyla buluştu.

Frida'nın Meksika modernizmi kapsamında oluşturduğu güçlü kimlik, ölümünden yirmi yıl sonra; ezilen, yok sayılan kadınlara örnek oldu. Dünyanın dört bir yanında haklarına sahip çıkmak isteyen kadınlar, engelliler, ötekileştirilenler, toplumdan dışlananlar onu bir kahraman olarak gördüler ve mücadelesinden ilham aldılar.

Hayatı kitaplara, filmlere, tiyatro oyunlarına konu olan Frida'nın ünü yayıldıkça resimleri sanat müzayedelerinde astronomik rakamlara alıcı bulmaya başladı. 2021 yılında, *Diego and I (Diego ve Ben)* adlı otoportresi 34,9 milyon dolara satılarak açık artırma rekoru kırdı.

1970'lerde başlayan ve 1990'lardan sonra hızla yükselen *Fridamania* (*Frida çılgınlığı*) günümüzde de devam etmektedir. Bir popüler kültür ikonu hâline getirilen sanatçının yüzü, adı ve imajı kredi kartları da dâhil olmak üzere her türlü nesnede kullanılarak ticari bir markaya dönüşmüştür. Frida'nın felsefesine ve dünya görüşüne aykırı olan bu çılgınlık, onun sanat tarihine yaptığı katkıyı gölgede bırakacak kadar ileri gitmiştir. Popüler kültür endüstrisi tarafından metalaştırılan sanatçının gerçek kimliğini ve sanatını konu edinen bu çalışma, Frida'nın anısına bir saygı duruşudur.

Bu metne ve öykülere italik harflerle serpiştirdiğim deyişler Frida Kahlo, babası Guillermo Kahlo ve eşi Diego Rivera'ya aittir.

Resimlerden öykülere yaptığımız yolculukta nice ressamın düşlerini paylaşmak dileğiyle...

Asuman Portakal

frida'nın
KANATLARI
ASUMAN PORTAKAL

*"Mutsuzlukla başa çıkabilmek için gece gündüz resim yapıyorum.
Sanata dönüştürdüğüm her acı, şaşırtıcı meyveler veriyor."*

Sanatın iyileştirici gücüne tutunarak ayağa kalkan bir genç kız. Sıra dışı bir kişilik... Güçlü bir irade... Rengârenk bir şeytan uçurtması... İstirabını renge dönüştüren beyaz güvercin...

Üstün duyarlılığı, yaşama tutkusunu, acıya karşı dayanıklılığı ve sanat aşkı onu dünyanın en ünlü sanatçılarından biri yaptı.

Resimlerden öykülere bir yolculuk olan *Frida'nın Kanatları* umut ve yaşam sevinci taşıyan bir anlatıdır. Popüler kültür endüstrisi tarafından metalaştırılan sanatçının gerçek kimliğini ve sanatını konu edinen bu çalışma, Frida'nın anısına bir saygı duruşudur.